

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Překvapivé klauzule v obchodních podmínkách aneb Kam kráčíš, ochrano spotřebitele?

„Čtete vše, co podepisujete.“ Taková a podobná slova slyšíme dnes a denně, nehledě na to, zda jsme navštívili přednášku prvního ročníku právnické fakulty, zda sledujeme televizi či zda jsme například účastníkem nepoctivé předváděcí akce, který si právě přišel stěžovat na nevýhodnou smlouvu do spotřebitelské poradny. Tato slova však budou od 1.1.2014 znít poněkud zvláště, když nový občanský zákoník (dále jen „NOZ“) je ve svém § 1753 sám tak trochu „podrývá.“ Je to krok správným či špatným směrem?

Předně je třeba uvést, že dotčené ustanovení NOZ je tohoto znění: *„Ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je neúčinné, nepřijala-li je tato strana výslovně; k opačnému ujednání se nepřihlíží. Zda se jedná o takové ustanovení, se posoudí nejen vzhledem k jeho obsahu, ale i ke způsobu jeho vyjádření.“* Podíváme-li se potom do konsolidované verze důvodové zprávy k NOZ, mj. se dočteme, že tento nápad pochází ze Zásad mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT, konkrétně z pravidla čl. 2.20. Jaký je ale vztah tohoto ustanovení k ochraně spotřebitele a jiným základním občanskoprávním pravidlům (chceme-li zásadám a principům) vůbec?

Již jsme si zvykli, že obchodní podmínky jsou každodenní součástí našich životů a že jsou téměř všudypřítomné. Příkladem lze uvést různé smlouvy s telefonními operátory, bankami, provozovateli internetových obchodů atd., kteréžto subjekty tyto mocné dokumenty s takovou oblibou používají. Do jisté míry jsme si však také zvykli tyto dokumenty nečíst a formálně se tvářit, že jsme je přečetli a dokonce jim i porozuměli. Na důkaz toho také podepisujeme různá prohlášení obsažená v nich a znějící na tisíc způsobů, například: *„Smluvní strany prohlašují, že součástí smlouvy jsou také obchodní podmínky, které byly ke smlouvě přiloženy a s nimiž byly obě strany před jejím podpisem seznámeny.“* Tu se nám naše důvěra a ušetřený čas vyplatí, tu z toho máme pěkné trable a bezesné noci.

Pokud bychom si měli připomenout některé základní občanskoprávní zásady týkající se této problematiky, lze zmínit například zásadu autonomie vůle, *pacta sunt servanda* (smlouvy se mají plnit, viz například § 3 odst. 2 písm. d) či § 1759 NOZ) či třeba *vigilantibus iura scripta sunt* (práva patří bdělým). Praxe sama potom ukázala, že absolutní uplatňování těchto a dalších pravidel mnohdy vede k velkým nespravedlnostem na úkor slabších, mj. i spotřebitelů, když především podnikatelé do smluv zakotvují někdy tak nevýhodné a jednostranné podmínky, že tyto zakládají v mezních případech až trestněprávní odpovědnost. Právě v tuto chvíli pak přichází na řadu spotřebitelské právo, jehož úkolem je, lidově řečeno, *„vyrovnání zbraní“* mezi nestejně silnými stranami. Spotřebitel se tak může například z mnoha důvodů dovolávat neplatnosti smlouvy, a to počínaje čitelností a konče třeba odchylkou od zákona v jeho neprospěch. Spotřebitelské právo by však rozhodně nemělo učinit ze slabšího silnějšího a určitě by také nemělo vylučovat alespoň minimální míru odpovědnosti, kterou každý při svém právním jednání nese. A právě § 1753 NOZ v tomto smyslu přináší určité otázky.

V prvé řadě toto ustanovení oficiálně počítá s tím, že spotřebitel obchodní podmínky nečte, což je tak trochu revoluce. Jestliže totiž mluví o neúčinnosti ustanovení, která spotřebitel nemohl „rozumně očekávat“, otevřeně se hlásí k tomu, že rozhodující má být právě toto očekávání a nikoliv to, zda smlouvu poctivě přečetl a na konci připojil svůj podpis. Ano, pro spotřebitele tedy jednoznačně ustanovení, které je mu ku prospěchu a které zvýší jeho ochranu a jistotu, v obecné rovině však zároveň ustanovení, které podporuje nezodpovědnost a tak trochu i právní nejistotu.

Pokud se týče jisté dávky nezodpovědnosti, lze z nespočetných soudních závěrů připomenout například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2009 ve věci 33 Odo 1560/2006, v němž bylo mj. konstatováno toto: „...o omyl, který lze omluvit, nepůjde tehdy, měla-li jednající (a omylu se pak dovolávající) osoba možnost se takovému omylu vyhnout vlastní pečlivostí při seznání skutečností rozhodujících pro uskutečnění právního úkonu. Nelze totiž akceptovat, že by bylo možno se účinně dovolat neplatnosti pro omyl podle § 49a obč. zák. za situace, kdy by omylu se dovolávající osoba zanedbala pro ni ve věci objektivně existující možnost přesvědčit se o pravém stavu věci a bez příčiny se ve svém úsudku nechala mylně ovlivnit případnými dojmy, náznaky řešení, resp. hypotézami o vlastnostech předmětu zamýšleného právního úkonu.“ Budeme-li potom předpokládat, že obecné soudy budou i nadále omyly při právním jednání posuzovat v tomto duchu (viz například § 583 NOZ), bude zde jistý nesoulad s tím, že spotřebitelé nemusí číst smlouvy a zároveň z toho mohou získávat výhody. Tento nesoulad pak bude tím větší, čím budou obchodní podmínky kratší, když § 1753 NOZ dopadne i na ty nejkratší obchodní podmínky, které by přitom spotřebitel snadno, rychle a bez zvláštního úsilí přečíst mohl.

Zadruhé, odhlédneme-li od těchto obecných úvah, se lze také oprávněně ptát, co všechno asi tak průměrný spotřebitel může dnes rozumně očekávat. Právě zde se potom dostáváme k samotné právní jistotě, když autor tohoto příspěvku nepochybuje, že byť i jen základní vymezení „rozumných očekávání“ bude nejen během na dlouhou trať, ale také zdrojem nejistoty podnikatelů u nespočtu smluv. Budou se snad soudy ptát, zda v tom kterém případě spotřebitel očekával za porušení svých povinností smluvní pokutu? A pokud ano, budou si snad pokládat i otázku, zda ji mohl očekávat v té a té výši? Nebo snad celé toto ustanovení směřuje k jakýmsi zjevným excesům, kdy by podnikatelé dávali do smluv zcela nelogické klauzule? Bude to tak třeba případ, kdy banka při poskytování úvěru zanesse do obchodních podmínek ustanovení, že v případě prodlení jí bude spotřebitel nucen kromě peněžních sankcí mj. pomoci s uklidem kanceláří, byť nadprůměrně placeným? Takových případů bychom zcela jistě vymysleli nespočet, nicméně často bychom také došli k závěru, že § 1753 není třeba, neboť dané ustanovení by jistě bylo možno napadnout i podle jiných ustanovení právního řádu. V tomto směru bychom však pro úplnost také měli připomenout samotné znění §1753, které říká, že nejde jen o překvapení stran obsahu konkrétní klauzule, ale i stran jejího vyjádření, dle důvodové zprávy například kvůli nejasnosti, nečitelnosti apod.

Pochopitelně si ale můžeme pokládat další otázky, například zda rozumné očekávání vykládat z pohledu průměrného či konkrétního spotřebitele (tedy objektivně či subjektivně) a dále jak postupovat v případě, kdy by takové rozumně neočekávatelné ustanovení smlouvy bylo ve spotřebitelův prospěch. Co se týče problému prvního, autor příspěvku se domnívá, že by měla být uplatňována kombinace subjektivního a objektivního přístupu. Takový přístup je nejen v souladu s výkladem příslušných pravidel UNIDROIT, ale i s výkladem některých ustanovení zákona č. [40/1964](#) Sb., občanský zákoník, vzpomeňme třeba § 9 o postupném nabývání způsobilosti k právním úkonům. Velice zajímavá je však i druhá otázka, totiž co když bude předmětná neočekávaná klauzule ve prospěch spotřebitele? Prozatím se autor příspěvku setkává pouze s názory, že ustanovení bude přesto neúčinné, což je však přinejmenším zvláštní. Poukázat lze totiž na jiná ustanovení NOZ, která směřují buď k závaznosti právního jednání, nebo alespoň dávají na výběr, zda se vůbec dotčená strana chce něčeho dovolávat. Tak například § 574 NOZ říká, že „na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.“ Naopak § 1815 NOZ potom praví, že „k nepřiměřenému

ujednání se nepřihlíží, ledaže se jej spotřebitel dovolá.“ Stejně tak § 588 NOZ spojuje třeba i s hrozbou násilí pouze relativní neplatnost, když zákonodárce tuto radikální změnu odůvodňuje tak, že i něco, k čemu jsme byli přinuceni, nám může být ku prospěchu. Konec konců například i § 1800 odst. 2 NOZ hovoří o neplatnosti doložky pouze v případě, že „*je pro slabší stranu zvláště nevýhodná, aniž je pro to rozumný důvod, zejména odchyluje-li se smlouva závažně a bez zvláštního důvodu od obvyklých podmínek ujednávaných v obdobných případech...*“ Je ale pak správné trvat na tom, že klauzule, kterou spotřebitel rozumně neočekával ve smyslu § 1753 NOZ, by měla být automaticky neúčinná, nehledě na její výhodnost? Proč by i zde neměl mít účastník právního vztahu, mj. i spotřebitel, možnost rozhodnout se? V takových případech by totiž například stačilo, aby ono „*výslovné přijetí*“ bylo vykládáno tak, že nemusí být učiněno pouze při podpisu smlouvy, ale i později. To je dle názoru autora v souladu s principem ochrany spotřebitele daleko více.

Jak vidno, s § 1753 NOZ vstoupí od 1.1.2014 do našich životů mnoho nového a zajímavého. Více či méně skální ochránci spotřebitelských práv mohou nepochybně jásat, neboť mají v ruce další zbraň, podnikatelé a citelé toho, že smlouvy se mají především poctivě číst a že každý je odpovědný za své jednání, mohou být přinejmenším v rozpacích. Jak už ale bylo naznačeno výše, i podnikatelé mají možnost vytipovat „*rozumně neočekávatelná*“ ujednání ve svých obchodních podmínkách a přimět spotřebitele, aby s nimi souhlasil výslovně. Zda tak budou činit podpisem jednotlivých ustanovení obchodních podmínek či jiným způsobem, to se můžeme nechat překvapit. Přes všechny výhrady a nejasnosti lze však každopádně doporučit i nadále jedno, totiž čtete vše, co podepisujete.

JUDr. Martin Hout,
oddělení spotřebitelských úvěrů
Kancelář finančního arbitra

[*] článek obsahuje osobní názory autora, nikoliv Kanceláře finančního arbitra

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)